

1. El contemporani interès científic i acadèmic de les investigacions de gènere i política

Resulta certament significatiu i rellevant (en termes positius i fructífers) el creixent desenvolupament i impuls d'un profús conjunt de treballs acadèmics (publicacions i projectes o equips d'investigació) que, al llarg de les últimes dècades, han tingut com a tema o objecte principal d'estudi i inquietud intel·lectual la descripció o l'explicació dels factors, les variables i les tendències lligades a les oportunitats i/o els obstacles que concorren en l'accés de les dones a les institucions representatives. Així ho constaten Essed, Goldberg i Kobayashi (2005) en evidenciar eloqüentment la manera en què "els estudis sobre les dones estan ara establits com un camp important d'estudi i investigació al llarg del món". Aquesta consolidació esdevé amb caràcter multidisciplinari en general, i es manifesta igualment i de manera específica en l'àmbit o des de la perspectiva i l'aproximació conceptual i metodològica de la ciència política. Tal com assenyala Carrera (2011), l'última dècada ha sigut crucial en la professionalització dels estudis de gènere tant dins com fora del context acadèmic. Així, "Espanya ha experimentat dos períodes de molt de canvi; el primer va permetre establir la investigació i els fonaments dels estudis sobre les dones en els programes universitaris (anys 1980, seguint la democratització i el període d'activisme polític); i, un segon, en l'última dècada (particularment, entre 2004 i 2010), en el qual la combinació de l'efecte sobre el procés Bolonya i les mesures progressistes de govern van afavorir la professionalització dels estudis de gènere dins i fora del context acadèmic. No obstant això, els obstacles de les estructures i la resistència cap a aquest camp d'investigació romanen poderoses en el món acadèmic, i el reconeixement de les habilitats professionals dels estudis de gènere, desenvolupats pels àmbits externs a les universitats, també deixa espai per a la millora" (Carrera, 2011).

Tal com James (2003) indica en la glossa de la veu *Feminisms* (com a part de l'apartat sobre els nous moviments socials i la política de la diferència) en *The Cambridge History of Twentieth-century Political Thought*, els estudis sobre la participació i la representació política des de la perspectiva de gènere s'han desenvolupat a l'empara de la convicció que, d'acord amb l'evidència empírica acumulada, les dones es troben injustament menys representades políticament en comparació amb els homes. Aquesta circumstància ha suposat, al llarg dels recents decennis, un increment palmari de les investigacions que, tant en l'àmbit acadèmic com professional i aplicat, han tingut per objecte incardinar les preguntes i els estudis de gènere en l'àmbit de la teoria política feminista com a part indefugible de la projecció pública i política que es deriva de les desigualtats estructurals per raó de gènere. L'interès exposat té les arrels en tres àrees fonamentals, a saber:

1. “L’estudi crític de l’obra dels clàssics del pensament polític;
2. La crítica i la re-conceptualització de nocions de la filosofia i la teoria política pretesament universals; i
3. Les intervencions explícites en el debat contemporani en teoria política” (Harto de Vera, 2006).

En *Discovering feminist philosophy. Knowledge, ethics, politics*, Schott (2003) explora les tres línies d’investigació filosòfica en la teoria feminista d’acord amb l’enumeració següent:

1. “(...) *in feminist interpretations of the history of philosophy*;
2. *In feminist debates about theories of knowledge, and*;
3. *In feminist contributions to ethics. I hope by this effort to bring some measures of information to counter the misinformation that is rampant on the corridors of philosophy and to provide a resource to students who are interested in feminist theories that have gained recognition in the international arena of philosophy”.*

Una de les més recents i puixants corrents doctrinals que, de manera emergent, s’ha erigit d’acord amb l’anteriorment exposat ha vingut lligada a la construcció conceptual i aplicada de la democràcia paritària. Aquest paradigma s’ha introduït de manera gradual, però també decisivament i categòricament, a conseqüència de la retòrica i de l’acumulació normativa promoguda a escala internacional, i de la qual s’han derivat diferents formulacions programàtiques arrelades en la cardinal legitimació democràtica que l’equilibrada participació de dones i homes aporta al sistema polític i als processos d’adopció de decisions públiques.

Aquesta tendència doctrinal i acadèmica ha impactat en les legislacions nacionals, mitjançant la introducció d’estratègies paritàries de caràcter compulsori, fruit de la praxi i de la retòrica impulsada pels actors socials –moviments feministes– i polítics –partits i coalicions progressistes–, en el marc de l’agenda internacional en favor de la democràcia paritària, que de manera específica s’ha desenvolupat en l’àmbit comunitari europeu (Unió Europea). En gran manera, a més, aquest nou i prometedor context ha implicat la revitalització o la generació de nous espais en les preguntes i els objectes d’interès de la ciència política, així com en les metodologies lligades a aquests. La comunitat acadèmica i professional de la ciència política s’ha vist impel·lida d’aquesta manera, no sols mitjançant l’emprenedoria d’accions eminentment teòriques i conceptuals, analítiques o investigadores de caràcter descriptiu i explicatiu, sinó que ha transcendit a l’arena de la prescripció normativa, per mitjà de catàlegs programàtics dirigits a la plena, real i efectiva consecució de la participació, presència o representació equilibrada de dones i homes en la dimensió pública i política. Es constata així la interdependència entre l’emergent normativisme feminista (Marsh i Stoker, 1997) i les propostes doctrinals, conceptuals

i metodològiques en l'estudi de les elits polítiques des de la perspectiva de gènere, en el marc de la democràcia paritària. Cal destacar, en aquest sentit "(...) que el coneixement de les dones s'ha desenvolupat de manera particular en el seu vincle amb el moviment feminista, té l'arrel en les vindicacions per la igualtat de les dones des d'un punt de vista polític, social i educatiu i aquesta situació ha portat a un particular estatus epistemològic" (Phillips, 1998).

En aquest sentit, cal ressaltar la constitució i la consolidació de nombrosos grups d'investigació –*standing groups*–, que en diferents associacions i organitzacions acadèmiques i professionals de la ciència política s'han anat fundant i establint a fi de cultivar i institucionalitzar l'estudi i la promoció de la participació política de les dones, tant en l'àmbit social com institucional. L'Associació Espanyola de Ciència Política (AECPA) compta amb un grup d'investigació permanent sobre gènere, així com la constitució de diferents grups de treball específics en els successius congressos bianuals de l'associació esmentada. L'European Consortium for Political Research (ECPR), com a part de les accions impulsades pel Standing Group on Gender and Politics –fundat en 1985–, organitza cada dos anys la European Conference on Politics and Gender, amb seccions de treball com ara: “moviments socials i societat civil”, “participació i comportament polític”, “governança, institucions i polítiques públiques”, “mètodes d'investigació”, “Unió Europea”, “economia política del benestar i el treball”, “governança internacional, conflicte i desenvolupament”, “teoria política”, “interseccionalitat, ciutadania i multiculturalisme”, “drets LGBTQI, sexualitat i política” o “poder i representació”. En l'àmbit de la International Political Science Association (IPSA), el Research Committee on Gender Politics and Policy organitza les trobades –*meetings and workshops*– entre els successius congressos mundials de la IPSA, de manera que manté permanentment, les accions acadèmiques i d'investigació lligades a les qüestions d'interès del grup. L'*IPSA Gender Monitoring Report* avalua periòdicament l'impacte dels estudis de gènere en l'àmbit de la ciència política, així com de la mateixa presència i participació de les dones en els diferents àmbits de producció acadèmica de la disciplina.

Els projectes d'investigació promoguts a l'empara de l'entramat institucional mostrat constitueixen una inapreciable oportunitat en constant realització amb vista a englobar de manera unitària i coherent les principals propostes teòriques i metodològiques desenvolupades fins al moment. Es tracta de treballs que han centrat l'atenció en la identificació i l'estudi de les causes i les conseqüències associades a la incorporació de les dones als espais institucionals de representació i de producció legislativa. S'ha transcendit d'aquesta manera més enllà de les pautes d'exclusió, discriminació i segregació (vertical i horitzontal) que han anat determinant la diferent i excloent participació institucional i representativa de les dones, de manera comparativa respecte als homes.

A tall d'exemple, des d'una aproximació institucional, tals estudis parteixen d'un constructe conceptual en el qual es connecten conceptes com ara, entre altres, els de representació descriptiva i substantiva, el de democràcia paritària mateix, les explicacions lligades al neoinstitucionalisme, les mesures i estratègies de paritat electoral –v. gr., quotes electorals–, així com la concurrència de factors de segmentació vertical i horitzontal. Propostes epistemològiques que han anat generant-se a l'abric de l'ascendent nombre i diversificació dels instruments de discriminació positiva en l'arena institucional i electoral, a causa de la major sensibilitat en el foment de la paritat que, amb efectes i conseqüències diverses, ha impregnat les decisions i les disposicions estatutàries i reglamentàries de partits polítics i parlaments.

L'interès acadèmic per tals qüestions i problemàtiques des de l'aproximació de la ciència política –encara que també de manera coadjuvant des de la perspectiva del dret constitucional, considerant les implicacions jurídiques i doctrinals sobre la garantia jurídica dels drets de les dones en condicions d'igualtat formal i material– es fonamenta en el repte d'adaptar, actualitzar i generar mètodes i conceptes que permeten sofisticar l'anàlisi de la participació política de les dones, combinant el rigor del mètode científic, d'una part, amb el compromís social del científic, per una altra, com a confluència d'una mateixa aspiració. Tot l'avantdit es troba fonamentat en l'evidència empírica acumulada al llarg de les tres últimes dècades essencialment, a conseqüència de les decisions adoptades per partits polítics i institucions públiques (parlaments i governs), amb vista a afavorir i promoure la igualtat d'oportunitats de dones i homes en el particular escenari de la participació política, a través d'estratègies de paritat, bé voluntàries, bé legals. En qualsevol cas, d'acord amb l'Informe de la Comissió Europea sobre Igualtat d'Oportunitats (Comunicació de la Comissió al Consell, al Parlament Europeu, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions) de l'any 2009, “(...) són necessaris estudis quantitius i qualitius sobre el resultat de les estratègies introduïdes en els estats membres, incloent-hi les mesures positives, com ara les quotes” (Comissió Europea, 2009). Així, s'imposa una creixent demanda d'investigacions que, des de diferents enfocaments metodològics (quantitius i/o qualitius), permeten avaluar l'abast que, respecte de diferents variables i dimensions, han tingut i estan tenint instruments d'acció i discriminació positiva en els àmbits de la representació política i de l'acompliment parlamentari. Els efectes i les conseqüències de les polítiques, les estratègies i les mesures de paritat electoral es projecten sobre diferents variables considerades en l'estudi de les elits polítiques, com ara el perfil sociodemogràfic, la carrera política o els índexs de circulació i permanència, i que poden afectar de manera comparativa i diferenciada en termes del gènere, els titulars de l'acció política, des d'una perspectiva posicional, decisional o reputacional, en termes de Putnam. En aquest sentit, encara avui dia s'obrin prometedores línies d'investigació, màximament quan, d'acord amb Baena del Alcázar (1999), “cal evitar (...) l'equívoc que les interrogants que suscita el tema de

les elits es troben superades. La conseqüència seria el cost científic de deixar sense resoldre les qüestions esmentades”.

Estudis com el que la present obra col·lectiva representen i pretenen complir, en la línia de l'exposat, amb el propòsit ja emprès centrat en l'estudi de “(...) les raons de l'escàs nombre de dones en llocs de representació política i subratllar la importància d'eliminar totes les barreres (sistema electoral, reclutament dins dels partits, recursos i motivació...) que impedeixen a les dones exercir un càrrec polític” (Lois, 2007). Tot i haver de ser conscients que, malgrat l'interès testimoniats, i seguint Phillips (1998), “feminisme i política està encara tractat com un objecte d'estudi discret, d'interès únicament per a totes aquelles persones que treballen en el seu si”.

Cal destacar, a més, que el contemporani desenvolupament de les investigacions de gènere se situa en el context filosòficopolític propi de les teories en les quals concorre la interpretació feminista en virtut de la qual, en la dimensió política, i seguint Millett en paraules de Puleo, “el patriarcat és el sistema de dominació bàsic sobre el qual s'assenten els altres (de raça, de classe) i no pot haver-hi una vertadera revolució si no es destrueix”. D'aquesta manera, “la relació entre els sexes és, doncs, política. És una relació de poder”.

2. L'emergència dels estudis de gènere i política en l'actualitat

Més enllà de la contribució acadèmica que conceptualment i metodològicament es deriva dels estudis de gènere i que projecta en la pràctica de l'acompliment polític, cal preguntar-se en quina mesura els resultats de les investigacions i dels enfocaments teòrics i metodològics amb què s'analitza i interpreta la participació i la representació política de les dones impliquen una contribució significativa des del prisma de la transferència de coneixement i dels resultats obtinguts en l'arena de la praxi social i política.

Se satisfà així la premissa formulada per Galligan (1982), que, en exposar les estratègies per a una implementació pràctica de la perspectiva feminista en la investigació social, proposa com a objectiu fonamental qüestionar en quina mesura “(...) tals investigacions tenen un potencial per a ajudar a les vides de les dones i quina informació és necessària perquè aquest resultat tinga impacte (...)”. D'aquesta manera, els treballs sobre la desigual participació política de dones i homes han d'estar impregnats per la potencial i explícita formulació de diagnòstics i propostes sobre les pautes d'incorporació de les dones als espais de representació política, i les possibilitats

de revertir els efectes dels obstacles i els impediments que dificulten la consecució de la inclusió paritària.

Igualment, com que l'aplicació de les quotes obligatòries o legals de paritat electoral és un esdeveniment relativament recent en l'escenari espanyol, constitueix un imperatiu dels actors polítics i de la societat en el seu conjunt, així com dels àmbits acadèmics i científics, l'avaluació de l'impacte i dels efectes de la norma paritària inclosa en la Llei orgànica 5/1985, de 19 de juny, del règim electoral general, per mitjà de la disposició addicional segona de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

En aquest sentit, sense la possibilitat d'una reforma de la societat per decret (Crozier, 1984), es pot també reconèixer que "(...) la norma pot suscitar noves realitats, com deia Ortega, però no crea les realitats, la qual cosa obliga a completar la representació equilibrada amb una altra sèrie de mesures que permeten redissenyar el model antropològic dominant, que obstaculitza la consecució de la plena igualtat d'oportunitats per a tots i la desitjada paritat democràtica" (Melado Lirola, 2009). D'aquesta manera, per tant, caldrà que les investigacions en tal context harmonitzen amb "(...) els costums, les tradicions i els estereotips arrelats en la rutina diària o en la legislació, que continuen sent els obstacles més comuns i persistents per a una major participació de la dona en l'exercici del poder i els processos d'adopció de decisions i és necessari fer-los front de manera explícita" (ONU, *Informe de Seguiment de la Plataforma d'Acció de Pequín (Pequín +10)*, 2005).

Amb tot això, i més enllà del diagnòstic mateix sobre la capacitat de les institucions per a la transformació de les pautes de comportament i de les tendències actitudinals col·lectives, i precisament per això mateix, el punt d'inflexió que situarà les investigacions en l'arena programàtica s'expressa quan abordem una qüestió crucial: Què fer?, i respondre d'aquesta manera, per la via de l'exercici investigador, a la pregunta formulada per Sartori (2005), "Coneixement per a què?", i que, conforme a Camps (1999), ens obliga a plantejar-nos "com separar el coneixement del món del propòsit de transformar-lo en *La República* de Plató, en l'*Ètica* de Spinoza o en la *Gaya*?". Diagnòstic i pronòstic, anàlisi i proposta, descripció i acció. Galligan (1982) suggereix, per la seua banda, la necessitat de considerar la potencial utilitat social de la investigació sobre gènere i política, en el mateix moment naixent de dur a terme la mateixa elecció i formulació del tema o pregunta d'investigació, i així ho exposa en el seu compendi d'estratègies per a una implementació pràctica de la perspectiva feminista en la investigació social.

D'acord amb Coole (1993), "el feminisme també es va fer càrrec, respecte del pensament polític

modern, de la forma en què formula els seus objectius entorn de visions d'emancipació i alliberament. Mai podria ser una teoria purament normativa, sinó que també havia de ser empírica i pràctica, ja que les seues avaluacions es realitzen en un context de descripció de les experiències específiques de les dones a l'hora de guiar les estratègies polítiques que podrien canviar aquelles". L'equilibri entre la motivació i la legitimació eminentment intel·lectual i acadèmica sobre la qual s'erigeix i sustenta la investigació sobre la projecció del gènere en la participació i la representació política conviu, en aquest sentit, amb la justificació proactiva i normativa de tals estudis, i constitueix fonaments confluents que contribueixen a legitimar l'interès social i la idoneïtat d'actualització a què atenen tals iniciatives.

Amb tot l'assenyalat, existeix la necessitat de no obviar la indubtable vocació d'aplicabilitat pràctica que, de manera particular, reclamen per a si els estudis de gènere. La seua contribució a la praxi política es deriva dels resultats teòrics generats, i de la manera en què aquests últims poden eventualment servir en l'argumentació jurídica i en la legitimació de les mesures de discriminació positiva en l'àmbit de la representació política. Així, cal evocar l'aportació de Yeatman (1997), en virtut de la qual, "com un moviment d'emancipació, el feminisme (...) ha desenvolupat una extensa i sofisticada política en defensa de la inclusió de les dones en les modernes llibertats democràtiques".

Carroll i Liebowitz (2003) lamenten que, en massa ocasions, l'elevat i creixent interès per les qüestions de gènere no s'haja projectat d'igual manera en la praxi política, de tal manera que "(...) qualsevol resultat generat per la investigació acadèmica que podria interessar als professionals polítics, rarament ha arribat a aquest públic, atès que els mecanismes per a la disseminació de la comunicació i la informació han sigut extremadament limitats". Les investigacions incardinades en el context precitat s'insereixen en una complexa trama d'intencions, agendes i propostes metodològiques, conceptuals i programàtiques, encara que si bé, en una cada vegada més estreta connexió entre teoria i acció, la qual cosa no ha permès sostroure una certa polèmica a la mateixa praxi, tal com s'ha constatat en la gradual implementació de les estratègies de paritat. Tal com constata Sevilla Merino (1997), "pel que respecta a la quota, és la mesura que més polèmica ha propiciat. Els militants ho veuen com el despertar d'un lleó que estava adormit i les dones tampoc se senten còmodes sent qualificades de quota, pejorativament, com si implicara l'anul·lació, per això, de qualsevol capacitat personal".

El nexa constant entre teoria i pràctica, diagnòstic i acció, es revitalitza en l'escenari dels treballs vinculats al feminisme o a aquells que, generalment, i amb major o menor interès i entusiasme quant a la transferència de coneixements per a l'acció política, han abordat l'estudi de la realitat política i parlamentària des de la perspectiva de gènere. En el sentit del nexa entre la teoria i la pràctica, el diagnòstic i la proposta, la transferència de coneixements per a l'acció política ha

implicat, conforme a James (2003), un difícil equilibri, de tal manera que, “en el si del feminisme, no obstant això, la teorització crítica d’aquesta naturalesa, ha desenvolupat, algunes vegades, un grau d’autonomia que l’ha separada de la política pràctica, i això, al seu torn, ha donat lloc a divisions entre feministes preocupades amb el canvi polític immediat, i aquelles amb interessos filosòfics més abstractes”.

En última instància, l’actualitat de les mesures de paritat electoral adoptades i el recent resultat lligat als efectes i conseqüències que tals estratègies han suposat justifiquen i legitimen àmpliament el desenvolupament d’investigacions, no sols des de la perspectiva acadèmica, sinó més exactament i especialment, des del punt de vista de la seua imbricació en la constel·lació dels actors, les mesures i els *outputs* derivats, tots ells com a components lligats a la immediatesa de la gestió pública i la praxi. En tal direcció han sigut emesos diferents informes, com, entre altres, el resultat de la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona (Pequín, 1995), en el qual s’assenyala la necessitat d’“examinar l’efecte diferencial dels sistemes electorals sobre la representació política de les dones en els òrgans electius i examinar, si pertoca, l’ajust o la reforma d’aquests sistemes” (Quarta Conferència Mundial sobre la Dona, 1995).

I és que, malgrat els avanços legislatius que amb major o menor grau d’impacte i efectivitat s’han desenvolupat en les successives convocatòries electorals, “(...) encara queda molt de camí a recórrer per a aconseguir una paritat real entre homes i dones” (Sánchez Medero, 2010). En concret, “la correcció de la infrarepresentació política de les dones és un treball en progrés, la gran part del qual queda encara per fer” (Lovenduski, 2005). En la mateixa línia es pronuncia Phillips (1998) quan sosté que, malgrat els indubtables i profunds avanços experimentats en la igualtat entre dones i homes en diferents àmbits socials i econòmics, “en la política, per contra, encara sembla quedar tot com sempre”.

En definitiva, respecte a les contemporànies i futures investigacions en el marc de la discriminació cap a les dones en l’àmbit polític i institucional, caldria suggerir un punt de partida; a saber, que “(...) encara que, com a expressió de les pràctiques socials concretes, l’Estat, històricament, ha sigut patriarcal, Connell argumenta que els espais per al canvi estan oberts, sempre que hi haja crisis en el si de la qüestió de gènere, o contradiccions dins de l’estat patriarcal” (Radtke i Henderikus, 1994).

3. L’enfocament i la perspectiva metodològica

La definició i la concreció dels diferents instrumentals i dissenys metodològics amb què abordar

la generació de les variables i dels indicadors específics en les investigacions de gènere i política, a partir dels quals definir els conceptes teòrics d'interès, esdevé un exercici fonamental per a la vertebració dels diferents processos d'investigació. A més, aquesta comesa resulta imprescindible amb vista a dotar d'una identitat pròpia la investigació, atesa la seua específica aproximació a la realitat política des de la perspectiva de gènere. D'aquesta manera, per a centrar tals estudis, i seguint Sprague (2005), caldrà prestar especial atenció a "(...) els detalls sobre com dirigir i presentar un tipus d'investigació –com seleccionar l'objecte que s'observarà, com mesurar i codificar, com aplicar una estratègia analítica– (...)".

La delimitació dels termes metodològics i conceptuals dels treballs sobre gènere i política esdevé una comesa particularment rellevant, ja que, en l'escenari de les ciències socials en general i en el de la ciència política en particular, resulta ineludible generar i instituir un disseny metodològic per tal de garantir la construcció i el maneig científic dels conceptes i els escenaris d'interès que, com són els propis de la ciència política, queden sotmesos a la controvèrsia dels discursos, els símbols i les representacions en què es basen els actors polítics per a definir la realitat en termes de Lakoff (2005), màximament quan intervé la complexitat de les línies de discriminació i fractura estructural per raó de gènere.

En essència, definir el marc metodològic en les investigacions de gènere i política permet, no sols identificar les pautes instrumentals que regiran i orientaran el procés d'investigació, sinó també, i no menys important, establir els límits de l'honestat acadèmica anunciant els instruments dels quals ens fem valdre per a garantir l'objectivitat, l'exhaustivitat, el rigor i la producció dels coneixements amb què contribuir a l'actualització de la teoria i la producció doctrinal en el marc de la qual es desenvolupa aquesta investigació, sense obviar la transversal incidència del gènere en cadascuna de les fases d'estudi. En suma, en l'inici de tot procés d'esbrinament i de perquisició intel·lectual i empírica, d'acord amb Shapiro (1998), "(...) les qüestions intel·lectuals i metodològiques resulten crucials (...)".

En segon lloc, la delimitació de la metodologia que genere eventuais investigacions constitueix una activitat fundada en la necessitat d'establir un marc metodològic ajustat a les tècniques d'investigació que requereix la mateixa naturalesa de l'objecte d'estudi. Tal com fa constar Caminal Badia (1999), conforme a Panebianco: "(...) fins a un cert punt (...), la identificació de l'objecte és, també, una decisió metodològica i, al mateix temps, les regles metodològiques són determinades respecte a objectius epistemològics més generals". Així, a tall d'exemple, l'estudi de les elits parlamentàries, des d'una perspectiva posicional i a partir del gènere, obligarà a dissenyar d'una particular manera els instruments de mesurament, per a la seua corresponent interpretació en coherència amb els conceptes basals d'elits parlamentàries i gènere assumits, i que resultaran clarament diferenciats d'aproximacions decisionals o reputacionals.

De la mateixa manera, els propòsits de les investigacions sobre l'impacte de les estratègies de paritat en la inclusió paritària de les dones imposen la necessitat d'identificar i avaluar els vincles relacionals de doble sentit o de retroalimentació entre: d'una banda, el disseny institucional del sistema electoral, a partir de components com les quotes electorals, i, d'altra banda, el comportament dels actors polítics (partits polítics, coalicions electorals i grups parlamentaris) respecte a la incorporació de les dones als processos i espais de decisió política, i l'impacte derivat d'aquesta incorporació sobre l'agenda i la retòrica.

En tercer lloc, cal assenyalar que el mateix estudi de la inclusió de les dones en les elits polítiques (partidistes, parlamentàries, administratives o governamentals) es lliga a un dels més primigenis i nuclears objectes d'interès per a la ciència política; a saber: el de les motivacions, el perfil i els processos de decisió associats a aquells que formalment són titulars del poder polític en l'entramat de les institucions. Així, si bé ha quedat superada una primera noció *cratològica* de la ciència política per l'ampliació del camp i l'espectre d'estudi lligat a la disciplina (Valls, 2004), no és menys cert l'indiscutible impacte de les doctrines centrades en la investigació de les pautes sobre la configuració i l'estructura del poder polític. L'estudi i l'anàlisi de les elits polítiques i, en particular, de les elits parlamentàries, permeten aprofundir en les claus que, en el marc de qualsevol forma d'organització política i, en particular, en la de l'estat modern i de les democràcies liberals representatives, han caracteritzat i determinat des d'una perspectiva sistèmica (Easton, 1979) els processos, els actors i les unitats integrants que convergeixen en la configuració, el funcionament i la producció de les decisions polítiques vinculants (*outputs*) en el si i al voltant del locus del poder polític.

La configuració d'un espai amb autonomia quant a l'exercici de la funció política, amb entitat pròpia en el marc de la democràcia liberal representativa, que dona com a resultat la mateixa emergència i la configuració de les institucions, converteix l'estudi de les elits parlamentàries, bé amb caràcter longitudinal (*cross-estafe*) o comparatiu (*cross-national*), en un dels nòduls i eixos de rotació centrals per a la identificació i la comprensió del poder polític formalment configurat.

En quart i últim lloc, encara que no per això menys important, cal posar també de manifest que l'establiment dels termes o components metodològics dels estudis sobre gènere i política es consolida en l'esforç que cal realitzar de manera específica quan el gènere, com que és independent, caracteritza l'anàlisi de les elits parlamentàries. I l'abans assenyalat es deu al grau en què investigacions de tal orientació estan sent, contemporàniament, subjectes a un procés d'innovació i constant actualització metodològica. Qüestionament, actualització i refutació permanent que, d'altra banda, constitueixen el fonament ontològic i la lògica de l'activitat científica mateixa (Popper, 1980).

Sobre la base de l'anteriorment exposat, cal preguntar-se, addicionalment, sobre la necessària combinació de les tècniques quantitatives i qualitatives a l'hora d'abordar la complexitat dels estudis de gènere en l'àmbit de la participació política, màximament davant de la importància dels factors discursius, simbòlics i de generació de significats en els processos decisionals. El debat metodològic en l'escenari dels *gender and policy studies* ha esdevingut un camp de producció i de reflexió doctrinal amb entitat pròpia, i amb identitat suficient per a merèixer un apartat de reflexió i anàlisi pròpia, donat l'enfortiment particular que de tal qüestió s'ha evidenciat al llarg de l'última dècada (Epstein i Stewart, 1991), i ha resultat especialment rellevant la combinació o triangulació metodològica de les tècniques quantitatives i qualitatives en el particular disseny dels estudis de gènere.

Galligan (1982) parteix de la premissa sobre la idoneïtat d'utilitzar de forma concertada mètodes d'investigació tant quantitativus com qualitativus. Galligan ofereix, al seu torn, un conjunt d'estratègies per a la implementació pràctica de la perspectiva feminista en les investigacions socials i, entre les nou pautes que exposa, es troben les directament lligades a la necessitat d'utilitzar conjuntament el quantitativu i el qualitativu en el disseny metodològic dels estudis de gènere. Les nou pautes que l'autora suggereix són les següents: "Quan es procedeix a seleccionar un tema o problema d'investigació, hauríem de preguntar en quina mesura la investigació té un potencial per a ajudar i millorar la vida de les dones, i quina informació és necessària per a tenir aquest impacte (...);

En el moment de dissenyar l'estudi, hauríem de proposar mètodes que resulten apropiats per a la mena de qüestió formulada i la informació necessària i per la qual es permeta emetre respostes persuasives cap a un públic o audiència particular (...);

1. En tots els casos en què s'usen mètodes qualitativus i quantitativus, hauríem d'abordar els problemes associats amb tal aproximació (...);
2. Sempre que resulte possible, hauríem d'usar un disseny d'investigació que combinara mètodes quantitativus i qualitativus (...);
3. Si els mètodes d'investigació són quantitativus o qualitativus, és crucial que els procediments estiguen lliures de qualsevol error, i siguen equitatius en termes de gènere;
4. Hauríem de prendre el temps i l'esforç suficients per a fer una investigació de qualitat;

5. A l'hora d'interpretar els resultats, hauríem de preguntar-nos quines diferents interpretacions, sempre sobre la base dels resultats obtinguts, podrien implicar un canvi per a la vida de les dones;
6. Hauríem sempre d'intentar realitzar una anàlisi política de les troballes. Hauríem de fer un esforç per a explorar com el canvi polític suggerit per mitjà dels resultats de la investigació podria afectar positivament la vida de les dones. Aquest objectiu no sempre és clar sobre la base de les troballes objectives, i ha de ser explícit, quan resulte possible.
7. Finalment, tant com siga possible (avaluació realista del frenètic ritme de la vida acadèmica), hauríem de participar activament en la divulgació dels resultats d'investigació”.

Essed, Goldberg i Kobayashi (2009) oposen el seu criteri a l'èmfasi prestat des de les ciències socials a les tècniques quantitatives, i defensen, per contra, la idoneïtat d'utilitzar en el seu lloc, de forma accentuada i creixent, les tècniques qualitatives a través de les quals penetrar en el mesurament, la comprensió i la interpretació de les experiències i els valors, que de forma diferenciada serveixen a homes i dones a l'hora d'exercir la tasca de representació i exercici polític i parlamentari.

Si bé, més enllà d'una precisa prioritització metodològica cap a les tècniques i instruments qualitius com a oposició a un eventual, progressiu i gradual abandó de les aproximacions quantitatives, Carroll i Liebowitz (2003) suggereixen la idoneïtat d'utilitzar, sempre que resulte possible, mètodes múltiples i combinats de caràcter qualitatiu i quantitatiu. Perquè, seguint Maynard (2004), “la polarització quantitativa vs. qualitativa empobreix la investigació, i s’han donat peticions per a usar múltiples mètodes que ser usats d’una manera complementària, més que competitiva”. De fet, Maynard aborda els factors subjacents en la formulació epistemològica i metodològica dels estudis de gènere. Així, mentre que les tècniques quantitatives d’investigació mostren, al seu parer, un biaix de tall masculí en l’aproximació i la generació de coneixement, en considerar lliures de qualsevol avaluació crítica o qualitativa la recol·lecció de dades i mesures, Maynard considera que “per contra, l’ús dels mètodes qualitius, que es focalitzen més en les experiències subjectives i en els significats d’aquelles persones que són investigades, va ser considerat com el més apropiat de les maneres de coneixement que les feministes van desitjar fer assequible (...)”. Donada la diferenciació entre si de les nocions de sexe i gènere en els termes exposats més amunt, les metodologies dels estudis de gènere no es fonamenten ni han d’estar exclusivament dirigides al mesurament dels resultats comparatius sobre la base de la diferenciació dicotòmica home-dona, sinó que, singularment, han de contemplar les múltiples i variades expressions de representació simbòlica que el gènere implica en la diferenciació complexa entre el masculí i el femení.

Com combinar les diferents metodologies i enfocaments (quantitatius i qualitatius) ha suscitat un suggestiu debat en el marc dels estudis de gènere i en les aproximacions feministes a la representació política. D'acord amb Maynard i Purvis (1994), "(...) no hi ha cap resposta a la pregunta sobre què és investigació feminista, i moltes qüestions romanen sense resoldre sobre els mètodes, la metodologia i l'epistemologia. És clar, no obstant això, que, en contrast amb les discussions d'investigació més convencionals, amb tendència a ser una cosa àvida, el debat en el si del feminisme és vibrant i dinàmic. Els temes que han sigut discutits són importants per al feminisme en diverses formes. No únicament aquestes informen el procés d'investigació, sinó que també influencien el coneixement empíric a ser produït i el coneixement teòretic que serà construït. Els resultats són, per tant, crucials per al feminisme considerat com un tot".

El temor a la pèrdua de l'objectivitat, la neutralitat i el rigor atribuïts a l'aplicació de metodologies qualitatives en les ciències socials en general, i en la ciència política en particular, es formula des dels enfocaments o aproximacions positivistes, de tall eminentment quantitatiu, sota la consideració que "(...) es continua tenint la percepció que, en la sociologia qualitativa, les relacions causals solen estar fonamentades feblement" (Coller, 2000).

Aquesta enunciació avantdita estimula la cerca de respostes i la formulació d'alternatives per part d'aquells que, partidaris de l'enfocament qualitatiu o mixt, defensen la necessitat d'interpretar els resultats quantitatius tenint en consideració els símbols, les representacions i els significats després de cada evidència estadística registrada en termes quantitatius. La interpretació dels processos, les tècniques i els registres quantitatius des d'una perspectiva qualitativa, a fi de completar i complementar l'explicació dels resultats quantitatius, esdevé una proposta de creixent empremta doctrinal, que es va projectant de manera particular en les investigacions lligades als estudis sobre democràcia paritària.

En suma, per tant, la crítica cap a l'exclusiva fonamentació quantitativa dels estudis de gènere, afronta l'eventual pèrdua de riquesa explicativa, metodològica i conceptual atribuïda a un enfocament que resultara excessivament i exclusivament quantificador de naturalesa positivista. Així, tal com assenyalen Epstein i Stewart (1991) quan fan referència a aquesta discussió, "la major part d'aquest debat ha preocupat la reclamació que les tècniques d'investigació quantitatives (incloent-hi la translació de l'experiència individual en categories definides pels investigadors) distorsionen l'experiència de les dones i esdevé un silenciament de les veus mateixes de les dones".

Així, i a tall d'exemple i suggeriment, l'estudi de l'acompliment de les dones com a representants públiques –parlamentàries o diputades– pot realitzar-se segons les aproximacions següents: registrant les diferents categories conceptuais que aquestes utilitzen en la retòrica i el discurs parlamentari en l'exercici de les funcions legislatives, de control i de fiscalització, particularment

en tot el que es relacione amb les qüestions d'igualtat d'oportunitats de dones i homes; abordant l'estudi de la retòrica dels partits polítics, en l'àmbit ideològic, resolutiu i programàtic, en la defensa que, de manera comparativa –diferent o confluent–, realitzen diputats i diputades sobre les mesures d'acció i discriminació positiva, amb vista a la consecució d'uns estàndards idonis de democràcia paritària; o, analitzant el grau d'institucionalització de les estratègies i les mesures de paritat, tant en els processos de reclutament i selecció de candidates per a la confecció de les llistes electorals, com en la posterior configuració de les cambres parlamentàries, en funció de la diferent estructura interna. La comprensió dels processos discursius, retòrics i de contingut, tant en l'àmbit partidista com en el de l'arena parlamentària, exigeix dissenyar i implementar els instruments qualitius adequats per a avaluar la participació política de les dones i la seua representació en les diferents institucions parlamentàries.

Així doncs, les investigacions erigides sobre estudis multimetodològics (Pastor, 2011), permeten combinar metodologies i instruments d'anàlisi quantitatives i qualitatives, encara quan tal conjugació resulte asimètrica, amb prevalença d'uns o altres. De manera particular, tals constructes metodològics resulten aconsellables en la plural cosmologia dels *gender and policy studies*, que, tenint com a principal variable independent el gènere, deriven en el fet que el comportament estadístic quantitatiu diferenciat entre dones i homes ha de ser analitzat tenint en consideració la diferència d'interessos, experiències i discursos en termes del femení i el masculí, com a construccions socials, el coneixement i l'estudi de les quals requereix adequades metodologies qualitatives. Azpuru (2007) assenyalarà com “la investigació quantitativa afavoreix la descripció i l'explicació dels enfocaments, mentre que les qualitatives s'enfoquen a comprendre el significat dels fenòmens”.

Així, en l'estudi de les dones com a components de les elits parlamentàries, més enllà de l'enfocament metodològic quantitatiu sobre el seu estudi posicional lligat al mesurament de la representació descriptiva d'aquestes, convé considerar les aproximacions als elements de contingut i del discurs relatiu, tant a la dimensió “retòrica”, discursiva o ideològica dels partits polítics sobre la base de les seues propostes programàtiques cap a la democràcia paritària, com als discursos parlamentaris i els seus *outpus* (v. gr., les normes legislatives). D'aquesta manera, s'aborden un conjunt de dissenys metodològics mixtos atenent “(...) la combinació de dues o més mètodes d'investigació en l'estudi del mateix tema empíric” (Azpuru, 2007).

Segons tot l'exposat, per tant, el debat sobre les metodologies qualitatives i quantitatives, i la seua utilitat a l'hora d'afrontar els processos d'investigació descriptius i/o explicatius, ha caracteritzat una de les més fructíferes línies de debat en l'àmbit de les ciències socials, i de la ciència política en particular.

Sartori (2005) revitalitza el debat quan assenyala la necessitat de “(...) resistir a la quantificació de la disciplina” com a alternativa a la progressiva consolidació quantitativa i estadística d’aquesta. En particular, Sartori caracteritzarà, mitjançant tres elements fonamentals, les tendències per les quals la disciplina s’ha mogut a l’hora de buscar la seua identitat:

“Antiinstitucional i, en el mateix sentit, conductista;

Progressivament, tan quantitativista i estadística com fora possible; i

Donada a privilegiar la via de la investigació teòrica a costa del nexa entre teoria i pràctica”.

Laitin (2005) posa de manifest, per la seua banda, el conjunt de les línies de treball que determinen “la constant vitalitat intel·lectual de la disciplina” –la teoria de la justícia de John Rawls (1971), el projecte comparatiu de Rokkan i el teorema del votant mitjà de Black–, mentre que Colomer (2006) al·legarà l’oportunitat de l’equilibri entre la quantificació i els conceptes, qüestió que, d’altra banda, constitueix l’essència de l’exercici d’operacionalització conceptual que tota investigació ha d’afrontar. Així, Colomer reconeix que Sartori té raó quan fa “(...) notar que, en massa ocasions, el mesurament substitueix les definicions, la qual cosa el fa inútil i, a vegades, contraproductiu”.

L’intercanvi de criteris doctrinals sobre les implicacions metodològiques que deriven dels diferents enfocaments servirà a l’investigador per a contextualitzar la perspectiva metodològica sobre la qual s’erigirà l’estudi sobre gènere i política, de manera que es vertebraran els resultats, el seu registre, anàlisi i ulterior interpretació. Conforme a Blaxter, Hughes i Tight (2008), pensar metodològicament implica afrontar la investigació mitjançant l’adopció comprensiva de “(...) tota la varietat d’estratègies, enfocaments i tècniques d’investigació accessibles”. Aquesta perspectiva permetrà afrontar la investigació comptant amb tres avantatges fonamentals:

Una millor apreciació de “(...) els avantatges i desavantatges dels mètodes seleccionats o de la combinació d’aquests mètodes”;

Posar en relació la nostra investigació “(...) amb els projectes similars d’altres investigadors”; i

Fer-nos amb “(...) una perspectiva del projecte que a vegades sol ser més interessant que la investigació en si mateixa”.

En l’impuls i la consolidació dels estudis de gènere, es destaca en tots els casos la necessitat de

superar els exclusivismes i els dogmatismes metodològics, amb la intenció de combinar tècniques i enfocaments a l'hora d'explicar o descriure un determinat succés o esdeveniment social i polític. D'aquesta manera, les tècniques qualitatives lligades als estudis de gènere en l'àmbit de la participació política compten amb la importància de les entrevistes en profunditat, els grups de discussió o les tècniques biogràfiques.

Així, a tall d'exemple, els estudis de participació política activa de les dones, basats en entrevistes en profunditat i grups de discussió, han vingut donats per l'Estudi 2155 sobre les actituds polítiques en les grans ciutats, del CIS (1995), un dels grups de discussió del qual (G.8) es va desenvolupar a partir de “dones de 30-45 anys, mestresses de casa de classes mitjanes, inactives, amb algunes actives”; o l'Estudi 2538 Política i dones (CIS, 2003), els objectius del qual són: (...) la política com a acció social que té les dones com a destinatàries d'aquesta (en què les dones serien objecte passiu d'aquelles); (...) la política com a mitjà, en el qual les dones serien subjecte actiu d'aquestes (participació política); i “(...) la política (en sentit ampli) podria ser analitzada, en la perspectiva de les dones, en termes de les organitzacions socialment legitimades per a això (...)”. Aquesta última investigació es realitza a partir de deu conjunts d'entrevistades, agrupades en dos blocs (dones no organitzades i dones organitzades), de diferents edats i amb diferents nivells d'estudis, activitats professionals, situacions laborals (actives o inactives) i lligades (o no) a moviments socials, entre ells de tall feminista (grup 8: dones organitzades).

Exemple significatiu, d'altra banda, d'investigacions basades en tècniques biogràfiques són els continguts de l'obra de Genovese (1997) *Dones líders en política, models i prospectiva*, en què es duu a terme un estudi sobre l'exercici i l'estil del lideratge polític des de la perspectiva de gènere, utilitzant els casos de dirigents com ara Corazón Aquino, Benazir Bhutto, Violeta Chamorro, Indira Gandhi, Golda Meir, Isabel Perón o Margaret Thatcher.

En suma, més enllà dels mateixos reptes conceptuals i teòrics als quals, doctrinalment i acadèmicament, s'enfronten en l'actualitat els estudis de gènere en l'àmbit de la participació política i la democràcia paritària, la complexitat de les diferents manifestacions i variables implicades en la descripció i l'explicació dels processos de representació política de les dones aconsella la idoneïtat d'una complementària combinació de tècniques qualitatives i quantitatives.